

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Bunlara Getirdikleri Çözüm Önerileri¹

Social Studies Teachers' Problems They Encounter in Social Studies Teaching and Their Suggestions to Solve These Problems

Senem GÖNENC², Mehmet AÇIKALIN³

Öz: Bu araştırma ile amaçlanan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunları ve bu sorunlara getirdikleri çözüm önerilerini ortaya koyabilmektir. Temel nitel araştırma deseninin benimsendiği araştırmanın örneklemini 2013-2014 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde yer alan devlet okullarında görev yapan 15 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme, elde edilen verilerin analizinde ise betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre sosyal bilgiler öğretmenleri; öğrenci (ders hazırlıksız gelinmesi vd.), yönetim (gerekli öğretim materyallerinin temininin sağlanmaması vd.), sosyal bilgiler öğretim programı (haftalık ders saatinin yetersiz olması vd.), sosyal bilgiler ders ve çalışma kitabı (ders ve çalışma kitaplarındaki soruların az sayıda ve niteliksiz olması vd.), veli (sosyal bilgiler dersinin diğer branşlara göre daha az önemsenmesi vd.), öğretmen (ders ilgiyi arttıracak etkinlikler yapılmaması, materyal kullanılmaması vd.) kaynaklı çeşitli sorunlar olduğunu belirterek bu sorunların çözümü için sosyal bilgiler ders saatlerinin artırılması ve sınıflardaki öğrenci sayılarının azaltılması gibi önerilerini dile getirmişlerdir.

Anahtar sözcükler: Sosyal bilgiler, sosyal bilgiler öğretmen görüşleri, sosyal bilgiler öğretim sorunları

Abstract: The aim of this study is to investigate the problems encountered by social studies teachers in their teaching practice and their suggestions to solve these problems. In this qualitative based research design semi-structured interviews were used as data collection instrument. The study was conducted on 15 social studies teachers who work at public schools in Istanbul in 2013-2014 academic years. The research data were analyzed using descriptive analysis method. The data analysis indicated that the participants of this study cited a number of problems related to, students, administrators, curriculum, social studies textbooks, parents, and even social studies teachers. Some of the major problems are; (a) students coming unprepared to the classes; (b) administrators not providing adequate instructional tools and materials; (c) the density of the curriculum; (d) low quality of the social studies text and workbooks; (e) parents not giving importance to social studies as much as other courses; and (f) social studies teachers not applying innovative teaching activities. Finally, this group of social studies teachers provides suggestions to solve these problems such as increasing course hours of social studies and lowering students' numbers in each classroom.

Keywords: Social studies, social studies teachers' views, problems of social studies teaching

1. GİRİŞ

Öğrenenin bilgiyi yapılandırması ve uygulamaya koymasına dayanan, son yıllarda genel olarak program geliştirme çalışmalarını etkileyen yapılandırmacı kuram (Erdem & Demirel, 2002; Perkins, 1999), Türk eğitim sistemini de etkilemiş ve bu anlayış doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilköğretim düzeyindeki Fen Bilgisi, Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi dersleri ile birlikte Sosyal Bilgiler dersi programı da geliştirilmiştir. 2004 yılında gerçekleştirilen pilot uygulamadan sonra, 2005 yılında tüm Türkiye'de uygulamaya konulan programın (Taşdemir & Kuş, 2011) hazırlanma gerekçesi ise şöyle ifade edilmiştir:

Tüm dünyada bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişimi ve gelişimi; ülkemizde de demografik yapıda, ailenin niteliğinde, yaşam biçimlerinde, üretim ve tüketim kalıplarında, bilimsellik anlayışında, bilgi teknolojisinde, iş ilişkileri ve iş gücünün niteliğinde, yerleşme ve küreselleşme süreçlerinde görmek mümkündür. Tüm bu değişim ve gelişmeleri eğitim sistemimize ve programlarımıza yansıtma bir zorunluluk haline almıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2009).

Hedeflenen bu değişime ulaşabilmek için duruma bir de programlarda yazılı olarak yapılan değişikliklerin, uygulamada ne kadar gerçekleştirilebildiği açısından bakmak gerekmektedir. Bir programın

¹ Bu makale, 28-30 Nisan 2014 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen III. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda bildirisi olarak sunulmuştur.

² Araş. Gör., İstanbul Üniversitesi, senem.gonenc@istanbul.edu.tr

³ Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, acikalin@istanbul.edu.tr

yeterince açık, anlaşılır hazırlandığı ve tüm öğretmenlerin de aynı anlayış ve duyarlılıkla bu programı uygulayacakları düşüncesi her zaman geçerli olmayabilir. Öğretmen, yönetici ve eğitim müfettişlerinin program hakkındaki bilgi, beceri ve bakış açıları; velilerin program ile ilgili tutum ve desteği, okulun fiziksel koşulları, ders araç-gereçleri programın uygulamadaki başarısını etkileyen faktörler arasında gösterilebilir (Doğanay & Sarı, 2008). Bu açıdan bakıldığında temel unsurunun insan olması nedeniyle eğitim kurumlarında sorunların yaşanması kimi zaman kaçınılmazdır. Burada önem kazanan husus ise bu kurumlarda doğrudan ya da dolaylı rol alan herkesin yaşanan sorunların kaynağını tespit ederek aynı sorunların tekrar tekrar yaşanmasının önüne geçebilmesidir (Yapıcı & Yapıcı, 2003).

Okulda bir öğretim programının uygulanmasından birinci derecede sorumlu kişi yönetici olmakla birlikte öğretmen, programın asıl uygulayıcısı ve sınıf düzeyinde geliştiricisi olarak çok daha fazla sorumluluk sahibidir. Bu açıdan bakıldığında program, programın öğeleri ve programın uygulanması hakkında öğretmen görüşleri olmazsa olmaz bilgi kaynaklarıdır (Ornstein & Hunkins, 1998'den aktaran Doğanay & Sarı, 2008). Diğer tüm öğretim programları gibi sosyal bilgiler öğretim programının da başarılı olabilmesinin, etkili, verimli bir şekilde uygulanabilmesinin bir yolu alanda karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen görüşlerinin alınmasından, tespit edilen sorunların giderilmesi için akademik çalışmalar yapılmasından ve bu çalışmalar ışığında eğitim politikalarının geliştirilmesinden geçmektedir (Yılmaz, 2010). Sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan bu araştırma da sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunları ve bu sorunların nasıl giderilebileceğine ilişkin öğretmen görüşlerini tespit etmek amacıyla yöneliktir.

1.1. Literatür Taraması

Başarılı bir sosyal bilgiler öğretimi gerçekleştirebilmenin, sosyal bilgiler alanındaki sorunların tespit edilmesine ve bu sorunların çözümü için gerekli adımların atılmasına bağlı olduğu ancak buna rağmen ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin yeterli sayıda araştırma bulunmadığı (Yılmaz, 2010) ifade edilmekle birlikte bu konuda yapılan araştırmaların çoğunluğunu yüksek lisans tezlerinin oluşturduğu söylenebilir.

Alan yazın incelendiğinde sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunların ise diğer derslerin öğretiminde karşılaşılan sorunlarla benzerlik gösterdiği ve genel olarak öğrenci, yönetim, öğretim programı, ders-çalışma kitabı, veli ve öğretmen kaynaklı sorunlar başlıkları altında toplandığı görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre başarılı bir öğretimin gerçekleştirilmesinde engel teşkil eden ve öğrencilerden kaynaklanan sorunların başlıcaları arasında öğrencilerin; amaçsız (Altun, 2009), düşük motivasyonlu (Altun; Kuş & Çelikkaya, 2010), derse karşı ilgisiz, isteksiz olmaları (Akgül, 2006; Altun; Kuş & Çelikkaya; Yılmaz & Tepebaş, 2011), eğitimi bir yarış, sosyal bilgiler dersini de ezberden ibaret bir ders olarak görmeleri (Kuş & Çelikkaya) yer almaktadır. Öğrenciler sahip oldukları bu olumsuz düşüncelerin yanında kimi zaman da etrafi rahatsız ederek sınıfa girip çıkmak, parmak kaldırmadan söz istemek, öğretim sırasında uygun olmayan şekilde oturmak, yerinden kalkmak ve arkadaşlarına zarar vermek (Yapıcı & Yapıcı, 2003), derste her şeyi öğretmenden beklemek (Akşit, 2011; Atbaşı, 2007) gibi sınıf kurallarına uymayan disiplinsiz davranışlar göstermektedirler (Tahiroğlu, 2006). Öğretmenlere göre bulunmaları gereken öğrenme düzeyinin altında bulunan (Atbaşı; Kuş & Çelikkaya; Yılmaz & Tepebaş), kitap okuma alışkanlığı taşımayan (Altun) ve kaynakları kullanma becerileri zayıf olan (Atbaşı) öğrenciler, derste öğrendikleri ile ilgili de evde konu tekrarı ve verilen ödevleri yapmamakta, derslere de hazırlıksız gelmektedirler (Kuş & Çelikkaya).

Sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlarla ilgili öğretmenlerin çoğunlukla öğretim materyalleri bulmada, ders araç-gereçlerini temin etmede (Ağır, 2003; Akdeniz, 2008; Akgül, 2006; Alataş, 2008; Arslantaş, 2006; Atbaşı, 2007; Ayten, 2006; Işık, 2001; Kuş & Çelikkaya, 2010; Polat, 2006; Sığan, 1997; Tahiroğlu, 2006; Yazıcı, 2001; Yılmaz & Tepebaş, 2011) sorunlar yaşadıklarını dile getirdikleri görülürken kalabalık sınıflarda öğretim yapmak zorunda kaldıklarından (Akgül; Ayten; Yazıcı), gezi-gözlem, inceleme, ekiple öğretim gibi öğrenci merkezli öğretim yöntemlerini uygulayamadıklarından, bunları uygulamak istediklerinde bürokratik engellerle karşılaştıklarından (Kuş & Çelikkaya) ve idarenin kendilerine destek göstermediğinden (Ağır; Akgül; Atbaşı; Kuş & Çelikkaya; Yılmaz & Tepebaş) şikâyetçi oldukları anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin sosyal bilgiler öğretim programından kaynaklanan sorunlara ilişkin programın; yerellik, güncellik gibi ilkelerden yoksun (Ağır, 2003), beceri geliştirme, öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerine cevap verme yönünden yetersiz (Arslantaş, 2006), içerik açısından yoğun (Acar, 2003;

Arslantaş; Atbaşı, 2007; Kuş & Çelikkaya, 2010) olduğunu, program için ayrılan ders saatini ise yetersiz bulduklarını (Ağır; Akgül, 2006; Akşit, 2011; Arslantaş; Atbaşı; Işık, 2001; Kuş & Çelikkaya) dile getirdikleri görülmektedir. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders içeriğinin oluşturulmasında öğrencilerin öğrenme düzeylerinin göz önüne alınmadığını (Acar) düşünen öğretmenler; Moğollar ve Diğer Türk Devletleri ünitesini 6. sınıfın, 17. ve 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti ünitesini de 7. sınıfın en sorunlu ünitesi olarak gördüklerini (Acar; Arslantaş) belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlere göre SBS soruları da program kazanımlarının tamamını ölçmemekte, öğretmenlerin hazırladığı sınav soruları tüm kazanımları kapsamamakta, öğretmenlerin hazırladığı sınav soruları ile SBS soruları örtüşmemektedir (Çevik, 2009; Kuş & Çelikkaya). Öğretmenlerin ders kitaplarında tespit ettikleri eksiklikler ise bazı konulara yüzeysel yer verilirken bazı konulara ayrıntılı yer verilmesi, gereğinden fazla etkinliğin olması, konu bütünlüğü olmaması (Kuş & Çelikkaya) şeklindedir.

Kimi zaman okulun bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olmasından kaynaklanan sorunlar yaşayabildiklerini (Akgül, 2006; Kuş & Çelikkaya, 2010; Tahiroğlu, 2006) belirten öğretmenler, velilerde gözlemledikleri olumsuzluklara ilişkin de; velilerin bilinçsiz olduklarını, okul yönetimi ve öğretmenlerle iletişim kurmadıklarını ve iş birliği içinde olmadıklarını (Altun, 2009; Kuş & Çelikkaya; Yılmaz & Tepebaş, 2011), çocuklarını aşırı kolladıklarını, yanlış yönlendirdiklerini, sosyal bilgiler dersini önemsemediklerini, sadece nota önem verdiklerini (Kuş & Çelikkaya) ifade etmişlerdir.

Kendileri ile ilgili bir anlamda özeleştiri yaptıkları öğretmen kaynaklı gösterilebilecek sorunların arasında ise öğretmenlerin; mezun oldukları okullardan meslekî yaşamda ihtiyaç duydukları eğitimi alamadıklarını (Tahiroğlu, 2006; Yılmaz & Tepebaş, 2011), mesleğe başladıklarında ise hizmetiçi eğitim programlarına yeterince katılmadıklarını (Tahiroğlu), sosyal bilgiler dersi için hazırladıkları ders planlarını uygulama ve değerlendirme aşamasında bazen zorlandıklarını (Kılıç, Attila & Baykan, 2002'den aktaran Yılmaz & Tepebaş), öğrencilerin derse dikkatlerini çekmede ve motivasyonlarını sağlamada güçlükler yaşadıklarını (Ağır, 2003) düşündükleri görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretiminde yeni gelişmeleri (Ayten, 2006; Yazıcı, 2001) ve meslekî yayınları takip edemediklerini (Ağır) dile getiren öğretmenler, bazı ders araç-gereçlerinin nasıl kullanılacağına ilişkin teknik bilgi eksikliğine sahip olduklarını (Akgül, 2006; Alataş, 2008; Polat, 2006; Tahiroğlu) ayrıca sosyal bilgiler dersinin branş öğretmenleri tarafından verilmemesinin de başarılı bir sosyal bilgiler öğretimine engel teşkil edebildiğini (Kuş & Çelikkaya, 2010; Polat; Yazıcı) belirtmişlerdir.

Meslekî sorunları tespit etmek ve bu sorunları çok yönlü bir bakış açısıyla değerlendirip çözümleyebilmek için öğretmenler, öğrenciler, veliler ve okul yöneticileriyle; kısacası alanla ilgili doğrudan ya da dolaylı ilgili olan herkesle bu tür araştırmaların yapılmasının ve bu araştırmaların sonuçlarının dikkate alınarak birtakım düzenlemelere gidilmesinin önemli ve anlamlı olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmayla da sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunları bizzat kendi görüşleriyle ortaya koymanın alana katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Sosyal bilgiler öğretimi sırasında karşılaşılan sorunların belirlenmesinde izlenilebilecek en etkili yollardan birinin alandaki öğretmenlerin görüşlerini ortaya çıkarmak olduğu düşünülmektedir (Yılmaz, 2009). Bu düşünce doğrultusunda araştırmanın genel amacı, sosyal bilgiler öğretiminde sosyal bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunları ve bu sorunlara getirdikleri çözüm önerilerini bizzat kendi görüşleri üzerinden ortaya koyabilmektir. Bu amaç kapsamında aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlara getirdikleri çözüm önerileri nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu araştırmada geçmişte ya da hala var olan bir durumu var olduğu şekli ile betimlemek amaçlanmış ve bu nedenle görüşmeye dayalı nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Merriam (2009) bu tür bir çalışmayı nitel araştırmaların en sık kullanılan türü olan ve yorumlamaya dayanan “temel nitel araştırma” olarak tanımlamaktadır. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara getirdikleri çözüm önerileri bu yöntem çerçevesinde betimlenmeye ve yorumlanmaya çalışılmaktadır.

2.1. Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

Katılımcıların belirlenmesinde gerek gönüllülük ilkesine riayet edilmesi gerekse araştırmacıya zaman kazandırması bakımından en çok kullanılan örneklem yöntemlerinden uygun/elverişli örneklem yöntemi kullanılmıştır (Creswell, 2005; Gall, Gall & Borg, 2015). Bu yöntemle belirlenerek çalışmaya katılan ve İstanbul ilindeki devlet okullarında görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin 7'si kadın, 8'i erkektir. Tümü sosyal bilgiler öğretmenliği mezunudur. En yenisinin meslek deneyimi 1 ve en eskisinin 12 yıldır. Yaş ortalamaları 28 (24 ila 35)'dir.

Tablo 1. Katılımcılara ait demografik özellikler

Rumuz	Cinsiyet	Mezun Olunan Bölüm	Yaş	Meslekte Deneyim Süresi
Öğretmen 1	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	27	1-5 yıl
Öğretmen 2	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	25	1-5 yıl
Öğretmen 3	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	25	1-5 yıl
Öğretmen 4	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	35	10-15 yıl
Öğretmen 5	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	29	1-5 yıl
Öğretmen 6	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	27	1-5 yıl
Öğretmen 7	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	35	5-10 yıl
Öğretmen 8	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	29	5-10 yıl
Öğretmen 9	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	27	1-5 yıl
Öğretmen 10	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	29	5-10 yıl
Öğretmen 11	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	24	1-5 yıl
Öğretmen 12	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	25	1-5 yıl
Öğretmen 13	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	31	5-10 yıl
Öğretmen 14	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	27	1-5 yıl
Öğretmen 15	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	25	1-5 yıl

2.2. Verilerin Toplanması

Veriler 2013-2014 eğitim-öğretim yılının birinci döneminde toplanmış olup katılımcıların çalışmaya dahil edilmesinde gönüllülük ilkesi gözetilmiştir. Kendisine teklif götürülen 21 öğretmenden 6'sı çeşitli nedenlerle çalışmaya dahil olamamış ve çalışmanın uygulama kısmı 15 sosyal bilgiler öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Verilerin toplanmasında açık uçlu sorulardan yararlanılmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular iki farklı amaca yönelik hazırlanmıştır. Birinci bölüm katılımcıların yaşları, mezun oldukları üniversite-bölümleri, meslekte deneyim süreleri ile ilgili demografik sorulardan oluşmaktadır. Birinci bölümdeki sorular katılımcıların demografik özelliklerini tespit edebilmek; aynı zamanda araştırma sorularını oluşturan ikinci bölümdeki sorular ise katılımcıların sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunları ve bu sorunlara getirdikleri çözüm önerilerini ortaya koyabilmek amacıyla yöneliktir (Bkz. Ek: Görüşme Soruları).

Katılımcılara görüşme formunda yer alan soruların sorulması ve alınan yanıtların ses kayıt cihazına kaydedilmesi ortalama 30 dakika sürmüştür. Katılımcıların kimliklerinin deşifre edilmeden korunması için her bir katılımcıya rumuz verilmiştir. Katılımcılardan 7 kadın öğretmen "Öğretmen 1-Öğretmen 7", 8 erkek öğretmen ise "Öğretmen 8-Öğretmen 15" şeklinde belirtilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Bu araştırmaya ait verilerin analizinde; elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlandığı, katılımcıların görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla sık sık doğrudan alıntılar kullanıldığı betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda ses kayıt cihazı kullanılarak elde edilen ses kayıtları kelimesi kelimesine yazılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu suretle hazırlanan her bir görüşme metninin satır satır analizi gerçekleştirilmiştir. Böylece katılımcıların araştırma konusuna ilişkin hem açık hem de gizli veya dolaylı olarak ifade ettikleri görüşlerin, bakış açılarının ön yargısız, çarpıtılmadan açıklanmasına ve betimlenmesine çalışılmıştır. Gerekli yerlerde araştırma bulgularının doğruluğunu ve inandırıcılığını kanıtlamak, katılımcıların kendi görüşlerini yansıttığını belgelemek amacıyla katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır (Yılmaz, 2009).

3. BULGULAR

3.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar

Bu araştırma ile elde edilen verilerin analizi sonucunda katılımcıların sosyal bilgiler öğretiminde; öğrenci, yönetim, sosyal bilgiler öğretim programı, sosyal bilgiler ders/çalışma kitabı, veli ve öğretmen kaynaklı sorunlarla karşılaştıkları görülmektedir:

3.1.1. Öğrenci Kaynaklı Sorunlar

Öğrenci kaynaklı sorunlar kapsamında, katılımcıların önemli bir kısmı öğrencilerinin hazırbulunuşluk düzeylerinin oldukça düşük olduğunu, derse hazırlıksız ve bir önceki derste işlenen konuları tekrar etmeden geldiklerini ifade etmiştir. Bu hususla ilgili Öğretmen 2:

İki hafta önceki konuları bırakın bir kenara daha geçen hafta işlediğimiz dersi bilmiyorlar. İlk defa duyuyorlarmış gibi yüzüme bakıyorlar. Çünkü tekrar yapmak gibi bir alışkanlıkları yok. Malum, sözel bir ders aşamalı tekrar gerektirir. Geneli sınavdan bir gün önce ders çalışıyor. Birikimli çalışmadıkları için de öğrendikleri sadece birkaç gün ile sınırlı kalıyor.

değerlendirmesinde bulunurken, Öğretmen 1 öğrencilerinin hazırbulunuşluk düzeyleri düşük olduğu için çoğu sınıfa isteyerek girmediğine dikkat çekmiştir. Bununla birlikte katılımcılar öğrencilerinin etkinliklere katılmada isteksizlik gösterdiklerini, verilen ödevleri yapmadıklarını ya da zorla yaptıklarını, ders materyallerini getirmediklerini, derslerine düzenli çalışmak yerine sınav odaklı yaklaştıklarını, derslerde kendiliğinden not almadıklarını, bazı öğrencilerin tarih bilimine karşı ön yargı taşıdıklarını böylece derslerin kimi zaman “ışkenceye” dönüştüğünü dile getirmişlerdir.

Katılımcıların üzerinde hemfikir oldukları bir diğer husus öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilgi duymamaları ya da dersi ciddiye almamalarıdır. Öğretmen 3'e göre sosyal bilgiler dersine gereken önemin verilmemesinin nedenlerinden biri öğrencilerin bu derste yer alan bilgilere öğretmene ya da kitaba ihtiyaç duymadan “kulaktan dolma bilgilerle” kendilerinin de ulaşabildiklerini düşünmeleridir. Bu yüzden “bir matematik dersine verilen değerle sosyal bilgiler dersine verilen değer aynı değil”dir.

Bu sorunu fark eden öğrencilerinin derse olan ilgi ve katılımlarını arttırmak isteyen Öğretmen 8, derslerinde artı-eksi verme yöntemini kullandığını söylemiş; ancak bu yöntemin de öğrenciler açısından öğrenme için araç olmaktan çıkıp tek amaç durumuna geldiğinden işe yaramadığı ile ilgili deneyimini paylaşmıştır. Bu hususu Öğretmen 11 daha genel anlamda, merkezi sınavlar boyutunda değerlendirmiş ve öğrenciler açısından öğrenmeyi amaç olmaktan çıkararak en önemli sorunlardan biri olarak öğrencilerin derslere yalnızca sınav odaklı yaklaşımlarını ve sınav kaygısı taşımalarını göstermiştir.

Öğrencilerin kötü arkadaş grupları içinde yer almaları, öğretmenlerine ve arkadaşlarına saygısız davranışlarda bulunmaları katılımcılar tarafından dile getirilen diğer sorunlar arasındadır. Öğretmen 9 öğrencilerde olumsuz davranışların görülmesinde internetin ve televizyonda yayınlanan programların bir hayli etkili olduğuna dikkat çekerken, Öğretmen 10 öğrencilerin olumsuz davranışlarda bulduklarında ya da sorumluluklarını yerine getirmediğinde (ödev yapmama vs.) “herhangi bir yaptırıma tabi tutulmadan kolaylıkla sınıf geçmeye, rahata alıştırdıkları için” bu tür olumsuzluklarla sık karşılaştığını ifade etmiştir. Öğretmen 11 ise, öğrencilerinin olumsuz davranışları karşısında öğretmenlerin kimi zaman ne denli çaresiz durumda kalabildiklerine ve bu tür davranışlarda bulunan öğrenciler yüzünden derse ilgi gösteren diğer öğrencilerin mağduriyetine ilişkin şu açıklamada bulunmuştur:

Bir diğer sorun öğrencilerin neredeyse dokunulmaz duruma gelmeleri. Öğretmenlere karşı saygısızlık içine girebiliyorlar ve bunun hiçbir yaptırımı yok. Öğretmenler eli kolu bağlı bir hale getirildiler. Ukala ve laubali bir nesil gözlerimiz önünde müdahale edemeden yetişmekte. Öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki etkinliği kırılmış durumda. Yine bir sorun bazı sorumsuz öğrenciler yüzünden gerçekten hedefleri olan, başarılı, azimli öğrencilerin dersten ve öğretmenlerinden yeterince yararlanamamaları. Bu olumsuz davranışlar içindeki öğrenciler öğretmenlerin dikkatini bozmakta ve dersin gidişatını etkilemekte.

Katılımcılara göre öğrencilerin istenmeyen davranışlarda bulduklarında ya da derslerinde yeterli başarıyı gösteremediklerinde dahi yıl sonunda bir üst sınıfa geçebilecek olmalarını bilmeleri, onları cesaretlendiren ve öğretmenlerin öğrenci üzerindeki otoritesini sınırlandıran, motivasyonlarını düşüren olumsuz bir durum teşkil etmektedir. Bu hususla ilgili genel olarak katılımcıların caydırıcı disiplin cezalarının olması, öğrenci üzerindeki yetki ve yaptırımlarının artırılması gerektiği yönünde bir eğilim gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Öğretmen 11'e göre ayrıca öğrencilerle ilgili yaşanan sorunlardan biri de kaynaştırma öğrencilerinden kaynaklanmaktadır. Kaynaştırma öğrencileri standart sınıf koşullarında öğrenim görmeleri nedeniyle kimi zaman sınıf kurallarına uymayan davranışlarda bulunup dersin işleyişini bozarken kimi zaman da kendilerine gösterilmesi gereken özel ilgiden mahrum kalmaları nedeniyle olumsuz etkilenebilmektedirler. Öğretmen 11, öğretmenlerden kaynaştırma öğrencilerine yönelik ayrı yıllık plan ve sorular hazırlanmasının istenmesini de zaman yetersizliği nedeniyle uygun bulmadığını, "normal koşullarda zaten ders konularını yetiştiremezlerken" bir de kaynaştırma öğrencileri ile ilgili kendilerinden beklenenleri yapmalarının "imkânsız" olduğunu ifade etmiştir.

Bu temada dikkat çekilmesi gereken bir husus da öğrencilerin kelime haznelerinin düşük olduğunun ve kimi zaman cümle kurmakta dahi zorlandıklarının ifade edilmiş olmasıdır. Öğretmen 1 "Kitap okuma alışkanlıkları olmadığı için çoğu kelimelerin anlamını da bilmiyorlar." derken, Öğretmen 12 "Öğrenciler yeteri kadar kitap okumamalarından dolayı sözlü ve yazılı sınavlarda cümle kurmakta zorlanıyorlar. Bu nedenle sınavları daha çok çoktan seçmeli yapmak zorunda kalıyorum." sözleri ile benzer soruna vurgu yapmıştır.

Öğrencilerin; güncel olayları takip etmemeleri, edindikleri bilgileri gündelik hayata geçirmekte zorlanmaları, ezber yapmaları, kendilerine sunulan bilgi ile yetinmeleri, yaratıcılıklarını kullanmamaları, geçmiş ile gümüz arasında bağ kuramamaları ve yorum güçlerinin zayıf olması katılımcıların bu temada dile getirdikleri diğer sorunlar arasındadır. Öğretmen 4'ün "Öğrenciler bilgi ağırlıklı konuları daha çok ezberliyorlar. Bu da kısa sürede unutulmalarına neden oluyor. Birbirleriyle ilişkili ya da yorum gerektiren konuları yeterince ilişkilendiremiyorlar." ifadesi ise öğrencilerin sosyal bilgiler öğreniminde kimi zaman ezberden öteye gidemediklerine işaret etmesi bakımından dikkate değer görünmektedir. Bu durum da yine sosyal bilgiler dersinin önemsiz, yalnızca ezbere dayalı bir ders olarak görülmesinin ve derse ilgi gösterilmemesinin bir nedeni olarak düşünülebilir.

3.1.2. Yönetim Kaynaklı Sorunlar

Yönetim kaynaklı sorunlar ile ilgili, katılımcıların oldukça önemli bir kısmı, sosyal bilgiler öğretiminde gerekli materyallerin temin edilmemesi hususuna vurgu yaparak bunun sosyal bilgiler öğretiminde en önemli sorunlardan birini teşkil ettiğini belirtmişlerdir. Bu soruna ilişkin Öğretmen 4 okulunda yaşadığı sıkıntıları şu sözleri ile ortaya koymuştur:

...okulun fiziki koşullarından ve eğitim materyalleri eksikliklerinden kaynaklanan sorunlar var. Örneğin bir harita odamız yok. Haritaları öğretmenler odasına getiriyorum, diğer öğretmenler de kullanıyor ve yerine koymuyorlar bir dahaki sefere bulamıyorsun, sürekli harita aramak zorunda kalıyorsun. Teneffüste buna gidiyor. Okulda bir küre yok. Ben alsam ortalıklarda kaybolur ya da kırılır. Bütün sınıflarda Türkiye Haritası yok. Projeksiyon yok. Soyut kavramlar ya da bilmediği şeyleri öğrenciye gösteremiyorsunuz. Fotokopiyi istediğimiz gibi kullanamıyoruz. Bir makine var, o da sürekli bozuluyor. Fotokopi kağıtları ve fotokopi çekim ücretini kendimiz ödüyoruz. Okul kalabalık olunca bu durum da biraz maliyetli oluyor.

Öğretmen 9 sosyal bilgiler dersinin olmazsa olmazlarının özellikle bilgisayar, internet, projeksiyon ve haritalar olduğunu, okul yönetiminin soyut kavramları somutlaştırmaya yarayacak bu materyalleri temin edemediğinde bu kavramların öğrencilerin zihinlerine tam olarak yerleşmediğini ve öğrendiklerini de kısa sürede unuttuklarını ifade ederken, Öğretmen 5 derse işleyeceği konu ile ilgili araştırma yaparak gitse de başarılı öğrencilerinin kimi zaman üniversite düzeyinde sorular sorabildiklerini ve onlarla birlikte araştırma yapmak zorunda kaldıklarını anlatarak ders esnasında bilgisayar kullanımına olan ihtiyacına dikkat çekmiştir. Öğretmen 4 de yalnızca bilgisayarların değil "En basit haritaların bile bulunamayışı dersin somut hale getirilmesini zorlaştırıyor." değerlendirmesinde bulunmuş; görsellerle ve çeşitli materyallerle desteklenemeyen soyut kavram ve konuların yeterince anlaşılmasını sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan en büyük sorunlardan biri olarak görmüştür.

Öğretmen 3'ün okullarda ders materyallerine ilişkin eksikliklerin giderilmesi noktasında okul yönetiminin yeterli çabayı göstermediğine ilişkin aşağıdaki ifadesi ise dikkate değer görünmektedir:

Çalıştığım okullarda dersi sıkıcılıktan kurtarmak için öğrencilere materyal sunmaya çalışırken okul imkânlarının yetersiz kaldığı malum. Okul yönetiminin bu yetersizliği gidermek için hiçbir çaba harcamadığını da 'dersi anlatmana bak hoca, materyali kim kaybetmiş de biz bulacağız; devletimizin sağladığı imkân bu kadar.' sözünden sonra bu sorunun okul yönetimiyle çözülemeyeceğini iyi anladım.

Bununla birlikte bu hususa farklı bir açıdan bakan Öğretmen 10, okul yönetiminin de maddi kaynaklar noktasında kimi zaman çaresiz kalabildiğini şöyle ifade etmiştir: “Bakanlıktan okullara yapılması gereken yardım yok denecek kadar az. Velilerden istenen aidatlar toplanamıyor. Çünkü bakanlık bunun yasak olduğunu söylüyor. Sonuç, birçok okulda derslerde tahtaya yazı yazacak tebeşir dahi yok.”

Katılımcıların ifadelerine göre -ihtiyaç duyulan öğretim materyalleri okullara göre kimi zaman bilgisayar, küre, harita hatta tebeşir olarak farklılık gösterse de- öğretim materyallerinin temin edilememesi en sık karşılaşılan sorunlardan biridir. Ancak bu sorun nedeniyle katılımcılardan bir kısmının okul yönetimini duyarlı davranmamakla suçladığı görülürken, bir kısmının okul yönetiminin de gerek bakanlıktan gerekse velilerden yeterli destek sağlanmadığı için çaresiz kalabildiğini düşündükleri anlaşılmaktadır.

Sınıf mevcutlarının kalabalık olması, bu temada katılımcıların önemli bir kısmının belirttiği bir başka sorundur. Öğretmen 5 bu konudaki memnuniyetsizliğini, “30 kişilik sınıflarda ders veriyorum. Bu durumdan dahi hiç memnun değilim. Sınıflarda 15-20 kişi arasında öğrencim olsaydı çok daha verimli ders işlerdim.” sözleri ile dile getirmiştir. Öğretmen 8 klasik yöntemlerle, düz anlatım şeklinde ders işlemek zorunda kaldığını, çoğu zaman derslerinde etkinliklere istese de yer veremediğini söylerken bu durumun gerekçesini “Sınıfların çok kalabalık olması nedeniyle adım atacak bir alanın bile bazen olmaması etkinliklerin takip edilebilmesini mümkün kılmıyor.” sözleri ile açıklamıştır. Katılımcılar sınıf mevcutlarının kalabalık olmasından kaynaklı yaşanan diğer sorunlar arasında; kalabalık sınıflarda disiplinsiz öğrenci davranışlarının daha fazla görülmesini, sınıf üzerinde hakimiyet kurmakta zorlanmalarını, söz isteyen her öğrenciye bir de zaman sıkıntısı yaşamaları nedeniyle söz verememelerini, etkinliklerin yapılışı sırasında sınıf kontrolünün kaybedilmesini göstermişlerdir.

Gezi, gözlem amaçlı etkinliklerin düzenlenmesinde karşılaşılan bürokratik engeller bu temada katılımcılar tarafından dile getirilen bir başka sorundur. Öğretmen 11 kendi yaşadıkları üzerinden bu husustaki düşüncelerini şöyle anlatmıştır:

Etkinlik konuları da sorun teşkil eden ve uygulayamadığım bir diğer sorun. Örneğin müzeye gidilmesi veya sanal olarak müzelerin ziyaret edilmesini isteyen etkinlikler mevcut. Aslında bu müzelere gidebilecek konumdayız. Ancak müzeye gitmeye kalktığımızda bir sürü yerden izin almamız gerekiyor. Bunun yanında araç bulmak da diğer bir sorun. Harbiye Askeri Müzesi’ne yaptığım bir müze gezisinde 45 kişilik otobüse 75 kişiyi bindirmek zorunda kaldık. Bunun için önlem alınmalı ve gerekli destek sağlanmalı. Sanal geziler ayrı bir sorun kaynağı. Okulların teknolojik alt yapısı yetersiz. Okulumda internetim ve küçük bir laptopum olmasına rağmen okuldaki internetin sürekli sorun çıkarması ve MEB tarafından verilen laptopun çok yavaş olması sebebiyle bu hizmetten de tam olarak yararlanamıyorum.

Bu temada oldukça dikkat çeken bir husus da öğretmenlerin, okul yöneticileriyle kimi zaman ideolojik farklılıklar nedeniyle sorun yaşamalarıdır. Ayrıca katılımcılara göre okul yöneticileri yeterli iletişim becerilerine sahip değildir ve bu durum kimi zaman öğretmen-okul yöneticisi, öğretmen-veli, öğretmen-öğrenci ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir. Keza sosyal bilgiler sınıfları oluşturulmasında gereken hassasiyeti göstermemeleri, sosyal bilgiler dersini önemsememeleri, yeni sosyal bilgiler öğretim programını yeterince özümseyememeleri, öğretmenlere ders dışı görevlendirmeler vermeleri katılımcıların bahsettikleri diğer sorunlar arasındadır.

3.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Kaynaklı Sorunlar

Bu temada katılımcıların önemli bir bölümü sosyal bilgiler dersi için ayrılan haftalık ders saatinin az olması sorununa vurgu yapmıştır. Öğretmen 2 sosyal bilgiler dersinin etkili, verimli bir şekilde işlenebilmesi için derse ayrılan sürenin artırılması gerektiğini şu sözleri ile ifade etmiştir:

Sosyal bilgiler dersi sadece öğretmenin konuştuğu ya da sadece yazdırdığı, öğrenciye kitaptan metnin okutulup dinlediği bir ders değil, öğretmen öğrenci etkileşiminin had safhada olması gereken öğretmenin sözel bir ders. Dersin öğretiminde öğretmene düşen en önemli görev öğrencilerin ön öğrenmelerini ölçmeden derse geçmemeleri. Ön bilgiler ölçüldükten sonra derse geçiş yapılmalı ve haftalık, aylık tekrar yapılabilir. Belki de en önemlisi yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak dersin işlenmesi gerekliliği. Ancak ders süresi yeterli olmadığından çoğu kez tüm bunları istediğimiz gibi gerçekleştiremiyoruz.

Bu temada dikkat çeken bir husus da 6. sınıf öğretim programının öğrenci seviyesinin üzerinde olduğunun, öğrencilerin konuları anlamakta güçlük çektiklerinin ve böylece dersten sıkıldıklarının dile getirilmiş olmasıdır: “6. sınıf müfredatında öğrencilerin çok çabuk sıkıldığı ve anlamakta zorluk çektikleri

konular hakim. Orta Asya Türk Devletleri, İlkçağ Uygarlıkları, İslam Tarihi bu konulardan bazıları. Öğrencilerden aldığım dönütler ve itiraflar sonucunda bu konuda sorun yaşadıklarını biliyorum.” (Öğretmen 2)

“Çocuklar 6. sınıfta tarih ünitesinde 16 tane devlet ve uygarlık öğrenmek zorundalar. Doğal olarak sıklılabiliyorlar.” diyerek yine aynı soruna dikkat çeken Öğretmen 5 ise sözlerine, “7. sınıf 3. ünitemizde ise konularımız çok kopuk. Öğrencilerim, ‘anlamıyoruz öğretmenim, buraya nereden geçtik?’ diyorlar, konular arası bağlantı kuramıyorlar. Açıklama yapmak zorunda kalıyorum. Müfredat dışı bilgiler vererek anlamalarını sağlıyorum.” şeklinde devam etmiş ve 7. sınıf 3. ünite de konu bütünlüğü olmadığını söylemiştir.

Sosyal bilgiler dersinin çok disiplinli bir alandan oluşması katılımcıların bu temada dile getirdikleri bir başka sorundur. Öğretmen 5 “Alanım çok geniş olduğu için alanımla ilgili gündemi takip etmekte zorlanıyorum.” sözleri ile düşüncelerini ortaya koyarken, Öğretmen 2 “Güncel tarih, coğrafya, arkeoloji, antropoloji... Kısacası birçok bilim dalından oluşan sosyal bilgiler dersi alanın sürekli takibini isteyen bir disiplin. Bunu yapmayan öğretmenin kendisi de öğrencisi de dersten verim alamaz. Pek çok meslektaşımın buna özen göstermediğini düşünüyorum.” ifadesi ile bazı sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu hususta gerekli hassasiyeti göstermediklerini belirtmiştir.

Katılımcıların değindikleri bir diğer sorun ise programın öğretmenleri yeterince yönlendiremediğine yöneliktir:

...programda ara disiplinlere yer verilmiş ve hangi ünite de hangi ara disiplinle bağlantı kurulması gerektiği program üniteleri açıklamalar kısmında gösterilmiş. Ancak bu bağlantının nasıl kurulacağına dair bir bilgi ve örnek yer almamakta. Bu yüzden bu bağlantıyı nasıl kuracağımı bilmiyorum. Sadece yazılı olarak kalan bir uygulama olduğunu düşünüyorum. Diğer bir nokta programda bazı beceri ve değerlerin programla kazandırılması hedeflenmiş ve bunlara programlarda yer verilmiş. Ancak yine bunların nasıl verileceğine dair bir bilgi yer almamakta. Herhalde konuyu işlediğimizde öğrencilerin bu beceri ve değeri dolaylı olarak almış olacakları düşünülmüş. Yine program kavram öğretimine önem vermiş. Hangi ünite de kavramların hangi düzeyde verileceği ifade edilmiş. Ancak yine nasıl öğreteceğiz sorusu cevapsız kalmıştır. Acaba kavramları tanım olarak mı versem, yoksa konu içerisinde anlam olarak mı versem kararsızlığımı yaşamıyor değilim. (Öğretmen 11)

Katılımcıların bahsettikleri diğer sorunlar arasında ise; sosyal bilgiler öğretim programında çok fazla konu olması, tarih konularında kronolojik sıraya özen gösterilmemesi, bölgesel farklılıklar gözlemlenmeden hazırlanan bir program olması yer almaktadır.

3.1.4. Sosyal Bilgiler Ders ve Çalışma Kitabı Kaynaklı Sorunlar

Bu temada katılımcılar tarafından en fazla dile getirilen sorun, ders ve çalışma kitaplarındaki bilgilerin ve özellikle de soruların nitelik ve nicelik yönünden yetersiz oluşudur. Katılımcılara göre, ders saatlerinin yetersiz olması nedeniyle konular kimi zaman ayrıntılandırılmadan anlatıldığı için çalışma ve ders kitapları bu eksikliği giderebilecek şekilde öğretici sorularla, örneklerle zenginleştirilmelidir. Öğretmen 11 kitaplardaki bilgilerin yetersiz olduğu durumlarda farklı kaynaklardan yararlanmak istediğini, ancak sosyal bilgiler dersinde yararlanabileceği kaynaklara kolay ulaşamadığını, bu kaynaklardan ders sırasında yararlanmak istediğinde ise ders ve çalışma kitabına zaman kalmadığını belirtmiştir. Konuya başka bir açıdan bakan Öğretmen 5 maddi durumları nedeniyle test kitabı alamayacak öğrencilerin bulunduğunu, bu öğrencileri de düşünerek yardımcı kaynaklara gerek duyulmayacak şekilde ders ve çalışma kitaplarında daha fazla soruya yer verilmesi gerektiğini savunmuştur. Öğretmen 4’ün kullandığı şu ifade ise ders ve çalışma kitabındaki sorular ile etkinliklerin niteliği hakkındaki düşüncelerini ortaya koyması bakımından dikkate değer görünmektedir:

...konu anlatılmış ama ne kitapta ne de çalışma kitabında konu ile ilgili bir örnek veya bir çalışma yok. Hele çalışma kitapları tam hayal kırıklığı. Etkinlikler çok kötü, çoğu etkinlik var diyebilmek için konulmuş sanki. Saçma saçma sorular sorulmuş. Bizdeki seviyesi düşük öğrenciler bile ‘bu ne saçma etkinlik, boşver öğretmenim’ diyebiliyor. Haklı...

Bu temada katılımcıların değindikleri bir diğer sorun ders kitaplarında bazı ünitelerde öğretilmesi gereken temel bilgilere yer verilmemesi, bazı ünitelerde ise gereksiz ayrıntıya girilmesidir. Bu hususta Öğretmen 2; 7. sınıf Türk Tarihinde Yolculuk ünitesinde Osmanlı ile ilgili kısma yüzeysel yer verilmesini ve bu ünite de konuların birbirinden kopuk olmasını, 6. sınıf İpek Yolu’nda Türkler ünitesinde de bazı konularda aşırı ayrıntıya girilip öğrenciyi sıkacak duruma getirilmiş olmasını eleştirmiştir.

Katılımcıların ifade ettikleri bir diğer sorun ders kitabındaki konuların kendi içlerinde ve diğer ünitelerle bütünlük oluşturmamasıdır. Bu hususla ilgili Öğretmen 9, “5. sınıf konuları çok karmakarışık ordan burdan. Belli bir düzen yok. 6 sınıf konuları okuma parçası tadında bilgi çok az. 7. sınıf konuları özellikle 3. ünite Türk Tarihinde Yolculuk konuları kronolojik bir sıra takip etmemekte.” değerlendirmesinde bulunmuştur.

Bu temada belirtilen sorunlardan biri de ders kitaplarının görsel açıdan yetersiz ve sıkıcı olmasıdır. Bu hususta Öğretmen 3 ders kitaplarında gördüğü eksikleri “Birçok konuda gereksiz bilgi yer almakta. Bir nevi öğrencileri ezberle yönlendirmekte. Göze çok fazla hitap etmemekte. Yer alan bilgilerin ve görsellerin iç içe olması kitabı karmaşık hale getirmekte.” şeklinde sıralarken Öğretmen 4, 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının içerik olarak yakın ve genel olarak ders kitaplarının, kalabalık sınıflar göz önüne alınmadan, 15-20 kişilik sınıflar için düzenlenmiş nitelikte olmasını eleştirmiştir.

3.1.5. Veli Kaynaklı Sorunlar

Bu temada katılımcılar, velilerin sosyal bilgiler dersini diğer branşlara göre daha az önemsemelerini en çok karşılaştıkları sorun olarak ifade etmişlerdir. Öğretmen 13 bu husustaki görüşlerini “Veliler eğitimi matematikten ibaret sanıyorlar. [Sosyal Bilgiler dersine] hak ettiği değeri vermiyorlar.” sözleri ile dile getirirken, Öğretmen 8 “Sosyal Bilgiler, Matematik ve Türkçe derslerinden, hatta Fen ve Teknoloji dersinden sonra 4. sırada önem arz eden bir ders olarak görülmekte.” diyerek sosyal bilgiler dersinin diğer derslere göre veliler için önem sırasına dikkat çekmiştir. Sosyal bilgiler dersinin veliler tarafından neden önemsiz bir ders olarak görüldüğü ile ilgili düşüncelerini ise Öğretmen 3’ün şu ifadesinden çıkarabilmek mümkündür:

Ders konuları genellikle günlük yaşantıda karşılaştığımız konular ve olaylardan meydana geldiği için aileler tarafından ciddiye alınmamakta. Bu da öğrenciye yansımakta. Ailelerden dersle ilgili konulardan yardım alınmamakta. Bir de sosyal bilgi kaynaklı alınan eğitimin sonucunda çok fazla iş imkânı olmadığı düşünülmekte. Yani sözel ders diye tercih edilmemekte.

Katılımcıların bu temada belirttikleri bir başka sorun ise velilerin bilinçsiz ve şiddet yanlısı olmalarıdır. Bu hususta Öğretmen 9’un ifadeleri dikkate değer görünmektedir:

Okul ve çevresinin bulunduğu semt kaynaklı velimiz bilinçsiz. Öğrenciler tarafından ödev ya da ders yok diye kandırılan velilerle muhatabız. Üstüne okula gelirken özensiz, dikkatsiz, hazırlıksız öğretmen ziyaretleri çok yaygın. Pijamalarıyla gelen veliler var çevrede. Cahil cesareti bürümüş bir kısmının gözünü. TV’de duydukları haberleri yalan yanlış yorumlayıp her durumda ‘sizi başbakana şikâyet edicem’ anlayışıyla okullara ve öğretmenlere gelmekte. Şiddet yanlısı veliler durumu öğretmen tehdidinde çevirip okul basmaya geliyor. Çocuğunun yalan söylediğini, hırsızlık yaptığını ya da diğer öğrencilerden zorla para aldığını öğretmenlerden duyan veli durumu yüzü bile kızarmadan dinleyip sırtarak evine dönüyor. Orta eğitimde lise benzeri disiplin cezalarının olmayışı tüm öğretmenlerin motivasyonunu düşürüp, etliye sütlüye karışmamaya itiyor.

Katılımcıların değindikleri veli kaynaklı diğer sorunlar arasında velilerin çocukları ile ilgilenmemeleri (Eğitim düzeylerinin düşük olması, okuma yazma bilmemeleri vs. nedeniyle) ve veli toplantılarına katılmamaları olduğu görülmektedir. Ayrıca Öğretmen 5’in “Ürün dosyası için fon kartonu, oyun hamuru gibi malzemeler aldıklarından şikâyet eden oluyor. Örneğin sınıfta çömlek yaptığımızda öğrencilerimden her sınıfta 7-8 öğrenci oyun hamuru getirememişti.” ifadesinden de anlaşılacağı üzere kimi veliler sosyal bilgiler dersindeki etkinlikler için gerekli malzemeleri almaktan şikâyetçi olmakta ve bunları temin etmede gereken hassasiyeti göstermemektedirler.

Bu temada dikkat çeken hususlardan biri de velilerin kimi zaman çocukları ile ilgilenmediklerinin yanında, kimi zaman da aşırı ilgi göstererek çocukları üzerinde başarı baskısı oluşturduklarının, hatta proje ve performans ödevlerinin dahi bizzat veliler tarafından yapıldığının ifade edilmiş olmasıdır.

3.1.6. Öğretmen Kaynaklı Sorunlar

Öğretmen kaynaklı sorunlar arasında ilk sırada; öğretmenlerin, öğrencilerinin derse olan ilgilerini arttıracak etkinlikler yapmamaları ve öğretim materyalleri kullanmamaları yer almaktadır. Bu hususta Öğretmen 4; sosyal bilgiler dersinin sözel bir ders olduğuna, bu derste işin içine çoğu zaman soyut kavramlar girdiğinden dersin bazı öğrenciler tarafından anlaşılmadığına, böylece sıkıcı olarak

görüldüğüne, öğretmenlerin de çeşitli teknikler ve materyallerle dersin içeriğini zenginleştiremediklerinde öğrenci açısından daha da sıkıcı hâle geldiğine değinmiştir.

Sosyal bilgiler dersini ilgi çekici hâle getirmede öğretmenlerin hangi hususlarda yetersiz kaldıklarına ilişkin de Öğretmen 8 şu değerlendirmede bulunmuştur:

Drama eğitimi almamız, konuları nasıl ilgi çekici hale getirebiliriz üzerine pratik yapmamız üniversite eğitimi sırasında halletmemiz gereken şeylerdi fakat böyle bir program yoktu. Bu eksikliği hala tamamlayabilmiş değiliz. Meslek hayatı içerisinde mesleki beceriyi artırma çabası oldukça düşüyor ki bu konuda bir şeyler yapmak isteyenlerin de yapabilecekleri oldukça sınırlı. Hizmetiçi eğitim organizasyonları planlanıp başvurular alınmasına rağmen çoğu zaman gerçekleşmiyor. Öğretmenlerin gelişimine yönelik MEB ve üniversitelerle iş birliği yapabilecek bir sivil toplum kuruluşu yok. Kendi bireysel yeteneğimizle bazı konularda bunu becerebilsek de bazı konularda bunun yerine klasik bir düzende kazanımı vermek durumunda kalıyoruz ki uyuyan öğrencileri bu sırada küçük esprilerle uyandırmak zorunda kalıyoruz. Oysa söz gelimi 7. sınıf, Mısır'ın Fethi ve Denizlerdeki Gelişmeler konularında döneme ait hikâyecik ve teknik bilgilerin de desteğiyle öğrencilerin dersi pürdikkat izledikleri gözlenmekte.

Katılımcıların öğretmen kaynaklı sorunlar arasında ikinci sırada öğretmenlerin motivasyonlarının düşük olmasını dile getirdikleri görülmektedir. Öğretmen 9 öğretmen motivasyonunu düşüren etmenlerden biri olarak hedefsiz öğrencileri gördüğünü, bazı sınıflarda yerinde saydığını, kendini tekrar ettiğini hissettiğini, saygısız öğrencilerin bulunduğu sınıflara isteksiz, moralsiz ve “bu ders nasıl olaysız geçer acaba” düşüncesi ile girdiğini, bunun da dersin iç enerjisini düşürdüğünü ifade etmiştir. Öğretmen 10 da öğretmen motivasyonunu düşüren etmenlere ilişkin düşüncelerini dile getirirken öğretmen maaşlarının yetersizliğine dikkat çekmiştir:

Öğretmenler, maaşlarını diğer meslek gruplarıyla karşılaştırdığında aldığı maaşın çok yetersiz olduğunu düşünüyor ve ne yazık ki artık idealist öğretmenleri mumla arar olduk. Öğretmenler de artık eskisi kadar okumuyor, araştırmıyor, derslere hazırlıksız giriyor çünkü artık derslerde öğretmenleri sorularıyla sıkıştırarak öğrenciler de yok.

Sosyal bilgiler dersinin içeriğini oluşturan farklı disiplinlerin eğitimi sırasında öğretmenlerin kimi zaman kendi ilgi alanları doğrultusunda hareket etmeleri bu temada dikkat çeken bir başka sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Öğretmen 2'ye göre kendisinde gördüğü en büyük eksiklik; tarihe ilgi duymaması nedeniyle tarihle ilgili araştırma yaparken sıkılması ve bu alandaki bilgilerini öğrencilerine aktarırken de o hissi taşımasıdır. Bunlardan başka Öğretmen 11'e göre öğretmenlerin derslerdeki olumsuz tutum ve davranışları da sosyal bilgiler dersinin öğrenciler tarafından sevilmemesinde bir etkidir:

Öğretmenlerin derslere geç girmeleri, erken çıkmaları, derste başka şeylerle meşgul olmaları sosyal bilgiler eğitimi için önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmakta. Derste telefonla oynayan veya konuşan, öğrencilere hakaret eden, politika konuşan, kendi hayatını anlatan, öğrencilere değersiz olduklarını hissettiren, onlara sevgi ve şefkatle yaklaşmayan, derste boş boş oturan, öğrencileri geliştirme gayesi taşımayan öğretmenler sosyal bilgiler dersinin sevilmemesine neden olmaktadır.

Katılımcılar tarafından dile getirilen öğretmen kaynaklı diğer sorunlar arasında ise; öğretmenlerin kılavuz kitap odaklı hareket etmeleri, öğretmenlik mesleğini bilgi aktarıcılığı olarak görmeleri, diğer branşlardaki öğretmenlerin öğrencilere yanlış bilgi vermeleri yer almaktadır.

3.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlara Getirdikleri Çözüm Önerileri

Bu temada katılımcıların neredeyse tamamı sosyal bilgiler dersi için ayrılan haftalık ders saatinin artırılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Öğretmen 11'e göre sosyal bilgiler öğretim programının etkili bir şekilde uygulanamaması ile ilgili “Sorun zaman sorunu ve mutlaka aşılmalı. Sorun aşılmadığı müddetçe program kağıt üzerinde kalacak ve öğretmenler kendi bildiklerini ve yapabildiklerini uygulayacaklar.” Öğretmen 5 ise, “Ders saati yeterli olmuyor. Sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. sınıflarda 4 ders saati olmalı. 8. sınıflarda ise İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi 3 ders saati, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi ise 2 ders saati olmalı” sözleri ile ders saatlerinin nasıl olması gerektiğine ilişkin önerisini dile getirmiştir.

Katılımcılar tarafından en çok dile getirilen bir başka öneri sosyal bilgiler dersinin yapılandırma anlayışına uygun şekilde işlenebilmesi için sınıf mevcutlarının azaltılması şeklinde olmuştur. Öğretmen 4'e

göre eğer bu sağlanamıyorsa “Ders kitapları, çalışma kitapları ve etkinlikler kalabalık okullar göz önüne alınarak düzenlenmeli.”

Yine katılımcıların önemli bir bölümü “sınıfların teknolojik donanım ve öğretim materyalleri eksiklikleri giderilmeli”, “sosyal bilgiler dersi için özel sınıflar oluşturulmalı” önerisinde bulunmuştur. Ayrıca alanları ile ilgili yardımcı kaynakları ve dersin somutlaştırılması adına ihtiyaç duydukları öğretim materyallerini bulmakta zorlandıklarını söyleyen katılımcıların bu sorunlarına karşılıksa Öğretmen 11’in sunduğu öneri dikkate değer görünmektedir:

Kaynak sıkıntısı için bir komisyon kurulmalı ve bu komisyon sosyal bilgiler için zengin bir kaynak havuzu oluşturup öğretmenlerin hizmetine sunulmalı. Bunun için yabancı kaynaklar da tercüme edilmeli ve kaynak havuzuna eklenmeli. Ders kitapları daha derli toplu hazırlanmalı ve içerdiği bilgiler doyurucu olmalı. Ayrıca akıllı tahta uygulamaları bir an önce tamamlanıp öğretmenlerin hizmetine sunulmalı. Ders kitaplarına linkler eklenebilir ve ders esnasında daha detaylı bilgilere internet üzerinden ulaşılabilir. Belki bunun için MEB üzerinden online bir sosyal bilgiler sitesi kurulup materyaller buraya yüklenebilir. Böylece öğretmenler kolayca istedikleri materyale buradan ulaşabilir.

Katılımcılardan bir kısmının da etkili, öğretim amacına uygun bir sosyal bilgiler öğretimi için en büyük sorumluluğun öğretmene ait olduğuna vurgu yaptığı ve önerilerini de bu doğrultuda sunduğu görülmektedir. Öğretmen 11, yapılandırmacı yaklaşıma uygun bir öğretimin önündeki en büyük engelini kimi zaman yine öğretmenler olduğuna ve öğretmenlerin kendilerini güncellemeleri gerektiğine şöyle değinmiştir:

Genelde birkaç yıllık bir öğretmenlik hayatından sonra artık öğretmenler konularına hakim olmakta ve dersleri ezberden anlatmaktalar. Bu durumda alanlarında meydana gelen yenilikleri ve değişimleri takip etmemekteler. Böylece kaliteli bir öğretim yapamamakta ve eskiyen uygulamaları sürdürmekteler. Bu yüzden öğretmenler kendilerini sürekli yenilemeliler ve alanlarındaki değişimleri ve gelişmeleri yakından takip etmeliler.

Öğretmenlerin kendilerini geliştirmeleri bağlamında Öğretmen 11’in önerisi ise alanlarında lisansüstü öğrenim görmelerinin ve yabancı kaynakları da takip ederek bunlardan yararlanabilmeleri için yabancı dil öğrenmelerinin teşvik edilmesi şeklinde olmuştur. Öğretmen 4 de öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerine olanak tanınması ve derslerini daha verimli nasıl işleyebilecekleri noktasında Milli Eğitim Bakanlığı’nın neler yapabileceğine dair şu öneride bulunmuştur:

Öncelikle öğretmenlerin kendilerini geliştirebilecekleri, yenileyebilecekleri imkânlar yok. Öğretmen kitaplarla baş başa bırakılmakta. Milli Eğitim Bakanlığı bir proje geliştirmeli ve branşlara göre öğretmenlere alanlarını daha iyi kullanabilmeleri için eğitici seminerler düzenlemeli. Mesela ilk Türk devletleri konusunu öğretmenlere materyaller kullanarak anlatmalı ve seminer sonunda materyaller dağıtmalı. Böylece öğretmenler hem kendini geliştirir, hem konuyu daha verimli anlatabileceği yollara ve materyallere kavuşmuş olur, hem de bakanlık eğitimi yapılandırmacı yaklaşımın en iyi örneklerini sunarak istediği seviyeye ulaştırabilir.

Hizmetiçi döneme ilişkin getirilen bu önerilerden farklı olarak Öğretmen 2, öğretmenlerin ileride karşılaşabilecekleri tüm olumsuzluklarla nasıl baş edebileceklerine dair becerileri henüz lisans öğrenimleri sırasında kazanmaları gerektiği ile ilgili şunları söylemiştir:

Mesleğe başladığında tabiri caizse sudan çıkmış balığa dönülmemesi için üniversitede aldığımız öğretmenlik uygulaması dersinin daha da geliştirilip gerçek yaşama uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Mesela şehrin iyi okullarında iyi öğrencilerle staj yapmak yerine herkesin her okulu görebilmesi için çeşitli seviyelerdeki okullarda dönüşümlü olarak deneyim kazanılırsa, stajyer öğretmene velilerle de ilişki kurdurulursa ileride karşılaşılacak sorunların önüne bir nebze geçilebilir. Ya da çok basit bir örnek vermek gerekirse sobalı okulda da çalışacak öğretmenleri düşünerek hizmet öncesinde soba yakma eğitiminin verilmesi dahi öğretmenin ileride karşılaşabileceği olası durumlar hakkında önceden donanımlı olmasına yardımcı olur.

Katılımcıların dile getirdikleri diğer öneriler arasında; derslere branş öğretmenlerinin girmesi, ders kitaplarında kronolojik sıraya özen gösterilmesi ve ilgi çekici, güncel konulara daha çok yer verilmesi, ders ve çalışma kitaplarındaki örneklerin, soruların çoğaltılması, niteliklerinin artırılması, kaynaştırma öğrencilerinin özel sınıflarda eğitim alması, öğrenciler için caydırıcı disiplin cezalarının olması, öğrenci ve öğretmen motivasyonlarının artırılması yer almaktadır.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler öğretiminde; öğrenci, öğretmen, yönetici, veli, sosyal bilgiler öğretim programı, sosyal bilgiler ders ve çalışma kitabı kaynaklı çeşitli sorunlar yaşadıklarını ve bunların da sosyal bilgiler öğretiminde istenilen başarıya ulaşılabilmesi noktasında en sık karşılaştıkları sorunlardan başlıcalarını teşkil ettiğini dile getirmişlerdir.

Öğretmenlerin başarılı bir öğretim gerçekleştirebilmeleri gerek hizmet öncesi gerekse hizmetiçi dönemde kendilerini geliştirebilecekleri olanaklarla mümkün olabilir. Ancak araştırma sonucunda, diğer araştırma sonuçlarına benzer şekilde, katılımcıların; lisans öğrenimleri sırasında meslek hayatlarında ihtiyaç duydukları eğitimi alamadıklarını (Tahiroğlu, 2006; Yılmaz & Tepebaş, 2011), mesleğe başladıklarında ise hizmetiçi eğitim programlarından yararlanamadıklarını (Tahiroğlu), sosyal bilgiler öğretiminde yeni gelişmeleri (Ayten, 2006; Yazıcı, 2001) ve meslekî yayınları takip etmekte zorlandıklarını, öğrencilerinin derse dikkatlerini çekmede ve motivasyonlarını sağlamada güçlükler yaşadıklarını (Ağır, 2003), kimi öğretmenlerin alan bilgisi kimi öğretmenlerin de meslekî açıdan kendilerini yetersiz hissettiklerini düşündükleri görülmektedir. Lisans öğrenimlerinde donanımlı yetişmemeleri, sosyal bilgilerin çeşitli disiplinleri içeren bir ders olması ve bu disiplinlerin her birine hakim olma gerekliliği öğretmenlerde yaşanan yetersizlik hissini ya da yetersizliğin nedenleri arasında gösterilebilir. Bununla birlikte sosyal bilgiler öğretiminde yaşanan sorunların yalnızca sosyal bilgiler öğretmenlerinden kaynaklanmadığı şüphesizdir. Katılımcılar sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan öğrenci kaynaklı sorunlarla ilgili olarak da; öğrencilerin disiplinsiz davranışlar göstermelerine (Tahiroğlu), derste her şeyi öğretmenden beklemelerine (Akşit, 2011; Atbaşı, 2007), derse karşı ilgisiz, isteksiz olmalarına (Akgül, 2006; Altun, 2009; Kuş & Çelikkaya, 2010), konu tekrarı ve verilen ödevleri yapmamalarına, sosyal bilgiler dersini ezberden ibaret bir ders olarak görmelerine (Kuş ve Çelikkaya) ve kendilerine hedef belirlememelerine değinmişlerdir. Ayrıca Akşit'in araştırma sonucundan farklı olarak, katılımcılar öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı olumlu bir tutuma sahip olmadıklarını düşünmektedirler. Bu araştırma sonucunda öğrenci kaynaklı sorunlarla ilgili en dikkat çeken husus ise öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarının olmadığını, cümle kurmakta zorlandıklarını ve bu yüzden sınavların çoğu kez çoktan seçmeli şekilde hazırlandığını ifade edilmiş olmasıdır. Altun'un araştırmasına benzer şekilde bu araştırmada da birçok öğrencide okuma alışkanlığının olmadığı öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Öğretmenlere göre öğrenciler en basit cümleyi dahi bir araya getirmekte zorlanmakta, yorum güçlerini kullanmadan bilgiyi doğrudan ezberleme yoluna gitmektedirler. Bu da sosyal bilgiler dersinin öğrenciler açısından ezbere dayanan, sıkıcı bir ders olarak algılanmasının nedenlerinden biri olarak görülebilir.

Katılımcılar öğretim programından kaynaklanan sorunlara ilişkinse; 6. sınıfta öğrenci düzeyinin üzerinde konulara yer verildiğine ve özellikle 7. sınıf üçüncü üniteye konular arası kopukluk olduğuna dikkat çekmişlerdir. Programı genel olarak içerik açısından yoğun bulduklarını (Atbaşı, 2007; Kuş & Çelikkaya, 2010) buna karşılık sosyal bilgiler dersine ayrılan ders saatinin yetersiz olduğunu (Ağır, 2003; Akgül, 2006; Akşit, 2011; Arslantaş, 2006; Atbaşı; Işık, 2001; Kuş & Çelikkaya) ifade etmişlerdir. Burada dikkat çeken husus ise katılımcıların neredeyse hemen hepsinin ders saatinin yetersiz olmasını en önemli sorunlardan biri olarak dile getirmiş olmalarıdır. Keza yine öğretim materyalleri bulmada, ders araç-gereçlerinin temininde sorunlar yaşamaları (Ağır; Akdeniz, 2008; Akgül; Alataş, 2008; Arslantaş; Atbaşı; Ayten, 2006; Işık; Kuş & Çelikkaya; Polat, 2006; Tahiroğlu, 2006; Yazıcı, 2001), öğrenci merkezli öğretim yöntemlerini sınıfların kalabalık olması ve bürokratik engellerden dolayı uygulayamamaları (Ağır; Akgül; Atbaşı; Ayten; Kuş & Çelikkaya; Yazıcı), idari destekten yoksun olmaları (Ağır; Akgül; Kuş & Çelikkaya) diğer araştırma sonuçları ile benzerlik gösteren ve katılımcıların çoğu tarafından dile getirilen sorunlar arasındadır.

Katılımcıların çoğunlukla ifade ettikleri bir diğer sorunun da ders kitaplarına ilişkin olduğu görülmektedir. Araştırma sonucu, diğer araştırma sonuçlarına (Arslantaş, 2006; Kuş & Çelikkaya, 2010) benzer şekilde, katılımcıların genel olarak kitabın içeriğinin düzenleniş şekline, görselliğine, ihtiva ettiği bilgiye, konu ile ilgili yer verilen örneklere nicelik ve nitelik yönünden çok da olumlu düşüncelere sahip olmadıklarına işaret etmektedir.

Tüm bunlardan başka bir de bilinçsiz ve şiddet yanlısı velilerin (Kuş & Çelikkaya, 2010) öğretmenlerin motivasyonlarını düşürdüğü ve bu durumun kimi zaman dersin etkili bir şekilde işlenmesinin önünde en büyük engellerden birini teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

4.1. Öneriler

Bu araştırma sonucunda, katılımcıların neredeyse hemen hepsi tarafından dile getirilmesi nedeniyle, öncelikli olarak sosyal bilgiler öğretim programı ile program için ayrılan ders saati arasında bir uyumsuzluk olduğu ve bu hususta bir düzenleme yapılması gerektiği söylenebilir. Bunun için sosyal bilgiler ders saatinin arttırılması ya da program yoğunluğunun azaltılması uygun bir çözüm olabilir.

Aslında ders saatlerinin arttırılması öğrencilerin derslere daha aktif katılabilmeleri ve öğrencilerle yapılacak etkinliklere daha çok zaman ayrılabilmesine de imkân verebilir. Derslerin; öğrenci katılımlı etkinlikler yapılması suretiyle işlenmesi daha etkili, verimli ve zevkli bir şekilde geçmesini sağlayabileceği gibi, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilgi duymalarına da yardımcı olabilir. Derslerde yer verilen etkinliklerin ise öğrencilerin bilgiyi ezberlemekten öte yaratıcılıklarını kullanacakları, yorum yapıp çıkarımlarda bulunabilecekleri türden olmasına özen gösterilmesiyle sosyal bilgiler dersinin ezber yapılarak öğrenilebilecek, sıkıcı bir ders olarak görülmesi yönündeki olumsuz düşüncelerin giderilmesine katkı sağlanabilir. Bununla birlikte araştırma sonucuna göre sınıf mevcutlarının da mümkün olduğunca az sayıda tutulması bu tür etkinlikleri yapabilmek ve bu etkinliklerden en yüksek verimi alabilmek için zaruri görünmektedir. Ayrıca ders saatlerinin arttırılmasının sosyal bilgiler dersinin aşamalı tekrar gerektirdiğine inanan ve bu tekrarı sınıf ortamında düzenli olarak yapmak isteyen öğretmenlerin de işlerini kolaylaştırabileceği düşünülmektedir.

Öğretmenlerin gerek kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, gerekse öğrencilerinin ilgilerini çekebilecek, seviyelerine uygun, nitelikli kaynaklar ile etkinlik örnekleri bulmakta zorlandıkları söylenebilir. Bu bakımdan öğretmenler için kaynak havuzları oluşturulması önemli bir ihtiyacı karşılayacak gibi görünmektedir. Öğretmenler bu tür kaynaklarla ders ve çalışma kitaplarında gördükleri eksikleri telafi edebilir, alternatif etkinlik örneklerini derslerinde uygulayabilirler. Benzer şekilde öğretmenlerin sosyal bilgiler programını oluşturan beceri, kavram ve değerlerin öğrencilere nasıl kazandırılacağı, derslerde hangi yöntem ve tekniklerin kullanılmasının uygun olacağı, öğretim materyallerinin nasıl temin edileceği ya da hazırlanacağı, ders araç-gereçlerinin nasıl etkili kullanılacağı konusunda da desteğe ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Bu ihtiyaçlarını giderecek çalışmaların yapılmasının da oldukça yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yine öğrencilerin sosyal bilgiler derslerine katılımlarını arttırmak, ilgi duymalarını sağlamak amacıyla öğrencileri derse motive edecek bir öğrenme ortamı oluşturmak da önemli görünmektedir. Sosyal bilgiler dersi için özel sınıflar oluşturulması ve bu sınıflarda öğretmen ve öğrencilerin ihtiyaç duyabilecekleri, özellikle soyut konuların anlaşılmasını kolaylaştıracak, öğretim materyallerinin yer almasının sağlanması önemli bir husus olarak önerilebilir. Öğretim materyalleri bulma noktasında ise Milli Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim teknolojisi ile ilgili birimlerin öğretmenlerin materyal ihtiyaçlarını karşılamalarına yönelik daha etkin rol oynamaları yanında, olanakların sınırlı kalabildiği durumlarda sosyal bilgiler öğretmenlerinin de derslerinde yaratıcılıklarını kullanarak ihtiyaç duyulan öğretim materyallerini kendileri ya da öğrencileriyle birlikte ortak çalışmalar yapmak suretiyle bu soruna çözüm getirmeleri ve bununla ilgili becerileri gerek lisans öğrenimleri gerekse hizmetiçi dönemde edinmelerinin sağlanması yararlı olabilir. Keza lisans öğretim programlarında yer alan Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı derslerinde yapılan nitelikli materyallerin muhafaza edildiği ve gerektiğinde bunları sosyal bilgiler öğretmenlerinin kolaylıkla temin edebildikleri bir sistemin oluşturulmasının da materyal ihtiyacını bir ölçüde karşılayabileceği düşünülmektedir. Bütün bunlar aynı zamanda öğretmenlerin materyal temini konusunda okul yönetimi ile yaşadıkları sorunları da bir nebze olsa azaltabilir.

Öğretmenlerin, çocuklarını en yakından tanıyan kişiler olarak özellikle velilerle iş birliği içinde olmalarının ve okul yönetiminden destek görmelerinin sağlanması da başarılı bir öğretim için olması gerekenler arasında gösterilebilir. Mamafih araştırma sonucunda öğretmenlerin kimi zaman okul yönetiminin, kimi zaman velilerin, kimi zaman da öğrencilerin saygısız davranışlarıyla karşı karşıya kalabildikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda öğretmenlere hak ettikleri değerin verilip saygı görmelerinin sağlanmasının yanında, öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki yetki ve yaptırımlarının arttırılmasının, gerektiğinde caydırıcı disiplin cezalarıyla da desteklenmelerinin uygun olacağı, nitelikli öğretim için öğretmenlere her anlamda sağlanmış sürekli ve sürdürülebilir bir desteğin varlığının büyük önem taşıdığı söylenebilir.

Öğretmen adaylarının; lisans öğrenimleri sırasında hizmetiçi dönemde karşılaşılabilecekleri durumlar ve özellikle sorunlar hakkında önceden bilgilendirilmeleri, öğretmenlik mesleğinin zorluklarına ilişkin gerçekçi bir bakış açısı geliştirebilmeleri, mesleğe ilişkin sorunları tanıyıp bu sorunlarla baş edemeyeceklerini düşünenlerin de vakit kaybetmeden farklı mesleklere yönelmelerinin sağlanması da ileride yaşanması muhtemel öğretmen kaynaklı sorunların önüne geçebilmek adına önemli görünmektedir.

Araştırma İstanbul ilindeki devlet okullarında görev yapan 15 sosyal bilgiler öğretmenin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlara genel bir bakış sunmaktadır. Bu aynı zamanda araştırmanın sınırlılığı olarak da ifade edilebilir. Araştırmada dile getirilen sorunların her biri daha kapsamlı bir biçimde incelenmeye muhtaçtır. Bu anlamda yapılacak bir çalışmanın alanına katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Acar, R. (2003). *Sosyal bilgiler dersi içeriğinin öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Ağır, Ö. (2003). *İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunlar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Akdeniz, N. (2008). *Altıncı sınıf sosyal bilgiler yeni ders programının uygulanmasında karşılaşılan güçlükler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Akgül, N. İ. (2006). *Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde kullandıkları yöntemler ve karşılaşılan sorunlar (Niğde ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Akşit, İ. (2011). *İlköğretimde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar (Denizli-Erzurum örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Alataş, F. (2008). *İlköğretim programında 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaşılan sorunlar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Altun, A., S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin akademik başarısızlıklarına ilişkin veli, öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 8(2), 567-586.
- Arslantaş, S. (2006). *6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders program uygulamalarında karşılaşılan sorunların öğretmen görüşleri açısından incelenmesi (Malatya ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Atbaşı, C. (2007). *İlköğretim II. kademe (6. ve 7. sınıfta) sosyal bilgiler dersinin öğretimi ve öğretiminde yaşanan güçlükler (Aksaray örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Ayten, P. (2006). *İlköğretim okullarında sosyal bilgiler dersini yürüten 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Creswell, J. W. (2005). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill.
- Çevik, E. (2009). *İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin yazılı sınav soruları ile seviye belirleme sınavı sorularının programa uygunluğunun incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Doğanay, A., & Sarı, M. (2008). The new social studies curriculum from the teachers' point of view: A study in the Adana province of Turkey. *Elementary Education Online*, 7(2), 468-484.
- Erdem, E., & Demirel, Ö. (2002). Program geliştirmede yapılandırmacılık yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 81-87.
- Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2015). *Applying educational research: How to read, do, and use research to solve problems of practice*. Boston: Pearson.
- Işık, Y. (2001). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler programının sınıf ortamında öğretilmesinde karşılaşılan güçlüklerle ilgili uzman, müfettiş ve öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kuş, Z., & Çelikkaya, T. (2010). Sosyal bilgiler öğretimi için sosyal bilgiler öğretmenlerinin beklentileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(7), 69-91.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2009). *Sosyal bilgiler dersi 6. ve 7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72> adresinden alınmıştır.
- Perkins, D. N. (1999). The many faces of constructivism. *Educational Leadership*, 57(3), 6-11.
- Polat, F. (2006). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler öğretiminde öğretmenlerin kullandıkları yöntemler ve karşılaştıkları sorunlar (Afyonkarahisar örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sığan, C. (1997). *İlkokulda sosyal bilgiler dersinin etkililiğini azaltan faktörlerin araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Tahiroğlu, M. (2006). *İlköğretim okulları ikinci kademesinde sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları güçlükler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Taşdemir, A., & Kuş, Z. (2011). Yenilenen ilköğretim programı ile ilgili ulusal gazetelerde yayınlanan haberlerin içerik analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), 155-177.
- Yapıcı, M., & Yapıcı, Ş. (2003). *İlköğretim öğretmenlerinin karşılaştığı sorunlar*. <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=142> adresinden alınmıştır.
- Yazıcı, A. İ. (2001). *İlköğretim okulları birinci ve ikinci kademe sosyal bilgiler öğretiminde çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, K. (2009). Lisans düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri: Öğretmen adaylarının görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(3), 31-53.

- Yılmaz, K. (2010). Sosyal bilgiler eğitimindeki sorunlar ve çözüm önerileri: Öğretim elemanlarının görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(4), 839-867.
- Yılmaz, K., & Tepebaş, F. (2011). İlköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar: Mesleğine yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 157-177.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

There have been curriculum reform movements in Turkey for the last two decades. The Ministry of National Education has been reforming curricula of many school subjects including social studies in order to convert instruction from a teacher centered to a more student centered constructivist mode. As teachers are very crucial figures in the instruction of any school subjects, it is important to see what the general problems teachers encountering in their teaching practices. There are former studies investigating social studies teachers' problems regarding their instructions and school environments. These studies mostly showed that students' low motivation to study social studies, lack of teaching material, limited time to fulfill curriculum content, and incompatibility of the curriculum with standardized test as the most common problems regarding social studies teaching. In order to contribute to the former studies and possibly find solutions to the cited problems, the purpose of this study is to investigate and identify problems encountered by social studies teachers in their teaching practices. Thus, following research questions were generated:

1. What are the problems encountered by social studies teachers in their teaching practices?
2. What are the suggestions of social studies teachers to overcome these problems?

Methodology

This study was carried out based on qualitative research approach. The study was conducted on 15 social studies teachers (7 Female, 8 Male) who worked at public schools in Istanbul in 2013-2014 academic years. Semi structured interview method used for the data collection. Convenience sampling approach applied to locate the participant teachers and they voluntarily participated in the study. The participants were asked questions prepared by the researchers beforehand (see Appendix). They also asked questions based on their responses during the interviews which is typically done in semi structured interviews. Each interview took around 30 minutes and recorded by voice recorder. Then, all interviews were transcribed verbatim. Codes were used instead to teachers' names in order to comply with anonymity.

Findings

Descriptive analysis approach was used for the data analysis. After through readings of the data corpus, several codes, categories, and general themes were developed. Six major themes were emerged from the research regarding the problems faced by social studies teachers in their practices.

Students: The participant teachers cited students' low interest to social studies and students generally coming to the class unprepared as problems encountered related to students. According to the participants, students' main purpose is doing well in the school exams and standardized tests which make them only depend on memorization of the course content rather than working on constructivists projects. Teachers also complained about difficulty of dealing with inclusion students (who have learning disabilities) in overcrowded classrooms as another major problem.

School Administration: Teachers pointed out the limited support for providing teaching and technological materials, and sources as administrative problems within their schools. According to several participants in the study, sometimes they do not have access to the most basic materials such as globe, maps and even a paper copy machine.

Curriculum: The participants found some units in the current social studies curriculum very dense considering students general academic levels. According to participants, students sometimes have difficulties to understand the course content. Also the participants criticized the interdisciplinary connection was not clear enough throughout the curriculum so that they could not make sense of it in order to adopt their instruction accordingly.

Textbooks and Workbooks: The participant teachers generally were complaining about the low quality of the textbooks and workbooks. They indicated that sometimes they saw questions or activities in these books did not make sense at all.

Parents: The main problem cited about the parent from the side of the teacher was that parents did not care much for social studies as a school subject. The parents' focus is mostly on their children success on other school subject such as science and math rather than social studies. The teachers also thought that parents did not treat social studies teachers in respected manners.

Teachers: The participant teachers also criticized themselves as well and acknowledged some problems might be caused by social studies teachers. According to participants, most teachers do not have high motivation to apply novel teaching activities in order to increase students' positive attitudes toward social studies. They also pointed out that, most of social studies teachers only stick with the instruction books provided by the Ministry of National Education and do not do any activities beyond that. According to them, some teachers use the low salaries as an excuse for this situation.

Solutions: The participants provided some solutions to the cited problems. The most common solution pointed out was to increasing the hours of (from three to four hours a week) social studies courses as they cannot fulfill the curriculum content in time. They also suggested to lowering students numbers in each classroom. Finally, they indicated that Ministry of National Education must help social studies teachers in order to develop their teaching abilities.

Conclusion

This study has confirmed most of the findings of the former studies as indicated the various types of problems related to social studies teaching. It also provided some ideas that could help to improve the quality of social studies education in order to transform it to a more constructivist and student centered mode.

EK (APPENDIX): GÖRÜŞME SORULARI

Yaşınız:

Mezun olduğunuz üniversite-bölüm:

Kaç yıldır öğretmenlik yapmaktasınız?

Sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?

Sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştığınız sorunlara getirdiğiniz çözüm önerileriniz nelerdir?